

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตที่ผ่านมา ประเทศไทยเป็นประเทศที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ การดำเนินชีวิตของประชาชน ซึ่งต้องอาศัยปัจจัย 4 จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะจากการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7 กำหนดเป้าหมายเน้นหนักทางด้านเศรษฐกิจ โดยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างจากเศรษฐกิจการเกษตร สู่อุตสาหกรรม ทำให้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในอัตราสูง ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ขาดประสิทธิภาพ ได้นำไปสู่ปัญหา ข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ จากสถิติพื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทย ของกรมป่าไม้ เมื่อปี 2504 มีพื้นที่ป่าไม้ 171.02 ล้านไร่ จากพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ 320.69 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 53.33 และในปี พ.ศ. 2536 ลดลงเหลือพื้นที่ป่าไม้เพียง 83.45 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 26 ซึ่งเท่ากับพื้นที่ป่าลดลงเฉลี่ยถึงปีละ 2.8 ล้านไร่ (กรมป่าไม้, 2536) ปริมาณพื้นที่ป่าที่เหลืออยู่นี้ ไม่สามารถควบคุมความสมดุลและรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมได้ จึงเกิดผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยา ทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไป และขาดดุลยภาพ เช่น อุณหภูมิโดยเฉลี่ยสูงขึ้น ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เกิดภัยธรรมชาติ อันได้แก่ ภัยแล้ง ภัยน้ำท่วม ภัยไฟไหม้ ซึ่งเกิดขึ้นบ่อยครั้ง และมีความรุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับ นอกจากนี้ สิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ได้ส่งผลต่อการเกษตรโดยตรง โดยจะเห็นได้จากคุณภาพของดินภาคการเกษตรเสื่อมโทรมลง เช่น การแพร่กระจายของดินเค็ม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้ผลผลิตตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง ทำให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนต่ำลง โดยเฉพาะคนไทยส่วนใหญ่อยู่ในภาคการเกษตร เมื่อทำการเกษตรไม่ได้ผลก็อพยพเข้าสู่เมือง สร้างปัญหาทั้งในชนบทและเมือง อาทิ ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตร ปัญหาครอบครัว ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาการจราจร และปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

จากสรุปผลการพัฒนาประเทศ จากการดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7 (2505-2539) ที่ผ่านมามีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน " ในการวางแผนการพัฒนาประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 จึงปรับเปลี่ยนกระบวนทรรศน์ในการวางแผนพัฒนาประเทศใหม่ โดยเน้น " คน " เป็นศูนย์กลาง ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนา การพัฒนาเศรษฐกิจควรเป็นเพียงเครื่องมือในการพัฒนาคนและคุณภาพของคนเท่านั้น สำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเพิ่มศักยภาพของคนทุกกลุ่มเป้าหมาย อายุ และเพศ ให้มีทางเลือกในชีวิต และการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน และการแก้ปัญหาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อม ควรควบคู่ไปกับการเตรียม

คน และชุมชน เพื่อรองรับผลกระทบของการพัฒนาภาคเอกชนบท (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2538)

จากแนวคิด การพัฒนา ที่รัฐบาลมุ่งเน้น " การพัฒนาคน " ในทุกเพศ และทุกวัย นั้น เป็นที่ทราบกันดีว่า ปัจจุบันสตรีมีจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งประเทศ และโดยทั่วไปตามสถิติแล้วสตรีจะมีอายุขัยเฉลี่ยสูงกว่าบุรุษ ซึ่งจะทำให้จำนวนสตรีที่สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้นด้วย ตลอดจนในการพัฒนาประเทศจะไม่สามารถเป็นไปตามเป้าหมายได้ หากขาดความร่วมมือจากสตรีในฐานะภรรยา มารดา กำลังแรงงาน และในฐานะของประชาชน การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการส่งเสริมให้สตรีมีโอกาสพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาครอบครัว สังคม และประเทศ โดยส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทาง " การพัฒนาอย่างยั่งยืน " (Sustainable Development) ตามแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งเห็นว่า สตรีมีประสบการณ์และความรู้เป็นอันมาก โดยเฉพาะในเรื่องการจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประเทศต่าง ๆ จึงควรสนับสนุนความสามารถของสตรี ให้มีบทบาทเพิ่มขึ้นในการจัดการระบบนิเวศ ทั้งในระดับชาติ และระหว่างประเทศ เพื่อควบคุมมิให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง

การพัฒนาประเทศ จะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายได้นั้น บุรุษและสตรีต้องร่วมกันดำเนินการพัฒนา เพื่อเป็นพลังผลักดันให้การพัฒนাবรรลุจุดมุ่งหมายได้เร็วขึ้น สตรีไทยทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะเด็ก เยาวสตรี สตรีที่มีงานทำ สตรีสูงอายุ รวมทั้งสตรีด้อยโอกาสอื่น ควรได้รับการพัฒนาขีดความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ และต่อเนื่อง ตลอดจนได้รับความคุ้มครองในสิทธิ และโอกาสอย่างทัดเทียมกันในสังคม เพื่อให้สามารถพัฒนาสังคมและประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ คณะรัฐมนตรี จึงมีมติเห็นชอบอนุมัติให้ประกาศใช้ ปฏิญญาสตรีไทย เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2537 โดยให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรธุรกิจ สื่อมวลชน และประชาชน ร่วมมือกันสนับสนุนให้สตรีได้รับการพัฒนา ทั้งด้านร่างกาย และจิตใจให้สมบูรณ์ มีโอกาสพัฒนาสติปัญญา ความถนัด ความสามารถ มีโอกาสได้รับการศึกษาภาคบังคับ หรือการศึกษาพื้นฐาน เป็นอย่างน้อย พร้อมทั้งได้รับการสนับสนุนให้มีการศึกษาที่สูงขึ้น ได้รับการฝึกอบรมให้มีทักษะทางอาชีพ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีของตนเองได้ มีงานทำที่เหมาะสม มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และสิ่งแวดล้อม

สตรีในปัจจุบัน มีโอกาสได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังมากขึ้น แต่บทบาทของสตรีไทย โดยเฉพาะในระดับหมู่บ้าน ตำบล ยังคงต้องได้รับการพัฒนาและส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง และสตรีจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารงานร่วมกับสภาตำบล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล ในรูปแบบของ นิติบุคคล ซึ่งต้องอาศัยพลังในการทำงานของสตรี เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญให้กับหมู่บ้าน ตำบล ในขณะที่เดียวกันก็จำเป็นต้องเพิ่มประสิทธิภาพ ความรู้ ความเข้าใจ ในกลุ่มผู้นำสตรี และองค์กรสตรี ให้มีความเข้มแข็ง มีความพร้อมที่จะเข้าร่วมทำงานกับองค์กรบริหารการพัฒนาชนบท

ระดับตำบล ในรูปแบบนิติบุคคล ซึ่งเป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนองค์กร สถาบันต่าง ๆ ที่ต้องร่วมมือ ร่วมใจกันสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาต่อไป

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้เริ่มดำเนินงานพัฒนาสตรีในชนบท ตามที่ได้ รับมอบหมายมาตั้งแต่ พ.ศ. 2505 จนถึงปัจจุบัน และได้จัดตั้งองค์กรสตรีระดับต่าง ๆ ดังนี้ (สถิติผลการ ดำเนินงานพัฒนาชุมชน (พช.8), กรมการพัฒนาชุมชน, 2540) คือ

-คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.)	จำนวน 63,939 คณะ
-คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.)	จำนวน 6,964 คณะ
-คณะกรรมการพัฒนาสตรีอำเภอ (กพสอ.)	จำนวน 861 คณะ
-คณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัด (กพสจ.)	จำนวน 75 คณะ

โดยมีเป้าหมายเพื่อมุ่งให้สตรีมีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น พันธกิจความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การ ปกครอง และสิ่งแวดล้อม เนื่องจากองค์กรสตรีเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยผลักดันให้สตรีเข้ามามีส่วน ร่วมในการพัฒนาประเทศ และท้องถิ่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2538, หน้า 9)

จากการดำเนินงานดังกล่าว จึงเห็นได้ว่า รัฐบาลพยายามที่จะส่งเสริมให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมใน การพัฒนาเพิ่มมากขึ้น และปัจจุบันปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาหนักและจำ เป็นต้องเร่งแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน หากสตรีเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม และอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้นแล้ว ปัญหานี้น่าจะลดความรุนแรงลงได้ ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษา บทบาทของสตรีที่เข้าไปมีส่วนร่วม ในการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดย ในการศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษาในกลุ่มผู้นำสตรี โดยเฉพาะ ที่เป็นคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) ที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ซึ่งมีบทบาทในการปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมและ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (เฉพาะด้านดิน น้ำ ป่าไม้ และการจัดสภาพแวดล้อม ชุมชน) มากน้อยเพียงใด และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่สนับสนุนการปฏิบัติงาน กับบทบาท ของคณะกรรมการสตรีตำบล (กพสต.) ในการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมบทบาท หน้าที่ ของการปฏิบัติงานในคณะกรรมการพัฒนาสตรี ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อประโยชน์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน และท้องถิ่น ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจ และบทบาทที่ปฏิบัติจริงของคณะกรรมการพัฒนาสตรี ตำบล (กพสต.) ที่ดำเนินการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2.2 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย ที่สนับสนุนการปฏิบัติงานกับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) ในการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2.3 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค ในการปฏิบัติงานตามบทบาทของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) ในการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3 สมมติฐานการวิจัย

1.3.1 ปัจจัยที่สนับสนุนการปฏิบัติงาน ซึ่งได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในบทบาทของ กพสต. ความรู้ความเข้าใจด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การได้รับการสนับสนุนในการปฏิบัติงานและการได้รับข้อมูลข่าวสาร มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับบทบาทของ กพสต. ในการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3.2 ทักษะในการกำหนดบทบาทผู้ชาย / ผู้หญิง มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับบทบาทของ กพสต. ในการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ทำการศึกษาได้จำกัดขอบเขตการศึกษาไว้ ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) ในพื้นที่อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง จำนวน 66 หมู่บ้าน ประกอบด้วย ประธานและกรรมการพัฒนาสตรี หมู่บ้านละ 2 คน จำนวนทั้งสิ้น 132 คน

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษา คือ อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ซึ่งมีเหตุผลในการคัดเลือกพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

-อำเภอนี้มีคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล ซึ่ง กพสต. ทุกแห่งมีโครงสร้าง องค์ประกอบ คุณสมบัติ และบทบาทหน้าที่ไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อ ปี 2539 คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) ของอำเภอห้างฉัตร มีส่วนในการประกวดกิจกรรมตำบลพัฒนาดีเด่น เป็นตัวแทนของจังหวัดลำปาง เข้าประกวดกิจกรรมตำบลพัฒนาดีเด่นระดับเขต ประจำปี 2540 ของกระทรวงมหาดไทย

-ในอดีตพื้นที่อำเภอห้างฉัตร มีความอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะด้านทรัพยากรป่าไม้ แต่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ซึ่งมีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ตลอดจนพื้นที่อำเภอห้างฉัตร มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดลำปางหลายแหล่ง เช่น อุทยานแห่งชาติขุนตาล ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย เป็นต้น

1.4.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

-ศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนความสัมพันธ์ของชุมชน

-ศึกษาโครงสร้าง และบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) กับ การส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

-ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่สนับสนุนการปฏิบัติงานกับบทบาทการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.)

-ศึกษาปัญหา และอุปสรรค ในการปฏิบัติงานของ กพสต. ในการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.5 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

1.5.1 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของ กพสต. ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล พ.ศ. 2538

ในการสนับสนุนการตั้งองค์กรสตรีในหมู่บ้าน ให้เป็นไปตามระเบียบปฏิบัติของทางราชการ โดยกระทรวงมหาดไทยนั้น ได้มอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดตั้งองค์กรสตรี ซึ่งงานหนึ่งในแผนพัฒนาสตรีที่กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย รับผิดชอบดำเนินการในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด เพื่อให้เป็นแกนนำในการคิดตัดสินใจ วางแผน แก้ไขปัญหา และพัฒนาสตรีในชนบท คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล เรียกชื่อโดยย่อว่า " กพสต. " ประกอบด้วย ประธาน และกรรมการพัฒนาสตรี หมู่บ้านละ 2 คน โดยนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ เป็นผู้แต่งตั้ง โดยคณะกรรมการพัฒนาสตรี (กพสต.) มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. รวบรวมปัญหา และความต้องการของสตรีในตำบล
2. วิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุ และแนวทางการแก้ไขปัญหา
3. จัดทำแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมนอกเหนือจากที่คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้านเสนอ แล้วนำเสนอสภาตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เพื่อบรรจุในแผนพัฒนาตำบล 5 ปี และแผนพัฒนาตำบลประจำปี
4. ประสานงานกับสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เพื่อขอรับการสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ และวัสดุ อุปกรณ์
5. ปฏิบัติงานร่วมกับกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ในการพัฒนาสตรี เด็ก และเยาวชน รวมทั้งกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ในตำบล
6. ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.)
7. ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน และแก้ไขปัญหาลุप्तรรค

8. จัดทำทะเบียนข้อมูลเกี่ยวกับสตรี เด็ก และเยาวชน ในตำบล
9. ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ในตำบล
10. ดำเนินงานอื่น ๆ ตามที่สภาตำบล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และ
ทางราชการมอบหมาย

11. จัดประชุมคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

จากระเบียบกระทรวงมหาดไทย ดังกล่าว ได้กำหนดบทบาท และหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) ไว้ 11 ข้อ ซึ่งกล่าวได้ว่า องค์การภาคราชการ ได้กำหนดบทบาทที่คาดหวังกับองค์กรประชาชน ซึ่งเป็นสตรีในชนบท และดำเนินการจัดตั้ง รวมทั้งสนับสนุนให้ปฏิบัติหน้าที่โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หากองค์กรสตรีดังกล่าวนี้ สามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นไปตามคาดหวังไว้ ก็จะมีส่วนในการดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนนั้น ๆ ได้ รวมทั้งปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษามุ่งเน้นศึกษาบทบาทที่ปฏิบัติจริง ของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.)

1.5.2 บทบาทคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล กับการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้เริ่มดำเนินงานพัฒนาสตรีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 และเป็นหน่วยงานแรกที่ดำเนินงานการพัฒนาสตรี โดยเริ่มจากส่วนที่อยู่ใกล้ตัวสตรีมากที่สุด เช่น การส่งเสริมงานคหกรรมศาสตร์เบื้องต้น การปลูกพืชผักสวนครัว การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพื่อลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ ส่งเสริมการรวมกลุ่ม ฝึกผู้นำสตรี ตลอดจนการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามความถนัดและความสนใจ ในปี พ.ศ. 2520 กรมการพัฒนาชุมชน ได้สนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรสตรีขึ้นมาในหมู่บ้าน ตำบล เพื่อเป็นแกนนำในการคิด การตัดสินใจ แก้ปัญหาในหมู่บ้าน ตำบล ร่วมกับบุรุษในเรื่องเกี่ยวกับสตรี เด็ก และเยาวชน ตลอดจนการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ต่อมาได้มีหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0405/5783 ลงวันที่ 8 มิถุนายน 2537 กระทรวงกำหนดนโยบายให้จังหวัดส่งเสริมองค์กรสตรีทุกระดับ ให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง สิ่งแวดล้อม และกำหนดบทบาทของสตรีต่อองค์กรท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. รวบรวมปัญหาและแผนงานต่าง ๆ ของสตรี เด็ก เยาวชน แต่ละหมู่บ้าน ตำบล เสนอต่อองค์การปกครองท้องถิ่นเพื่อให้พิจารณาแก้ไขปัญหา และสนับสนุนการพัฒนา
2. ร่วมเสนอข้อคิดเห็น วางแผน และตัดสินใจร่วมกับองค์กรท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน
3. ร่วมกับองค์กรท้องถิ่นในการจัดเก็บข้อมูลเพื่อการพัฒนาชุมชน ข้อมูล จปฐ. กชข.2 ค ข้อมูลแหล่งน้ำ และข้อมูลอื่น ๆ
4. รับผิดชอบสำรวจ ช่อมสร้างภาชนะเก็บน้ำเป็นประจำทุกปี

5. รักษาสิ่งแวดล้อมประโยชน์ของหมู่บ้าน ตำบล เช่น ถนน แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง ป่า ชุมชน ที่สาธารณะประจำหมู่บ้าน ตำบล

6. รณรงค์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

7. รักษาสาธารณสุขสมบัติของชุมชน

8. ร่วมกับประชาชน องค์กรท้องถิ่น ในการพัฒนาหมู่บ้าน สภาพแวดล้อม สิ่งสาธารณ ประโยชน์ ในวันสำคัญต่าง ๆ

9. ร่วมประชุมกับองค์กรท้องถิ่นอยู่เสมอ

10. ร่วมเป็นกรรมการหมู่บ้าน กรรมการในองค์กรท้องถิ่น

11. ให้ความร่วมมือกับกลุ่ม องค์กรในทุกกิจกรรมของหมู่บ้าน ตำบล เช่น การพัฒนาเด็ก เยาวชน สตรี การส่งเสริมครอบครัวพัฒนา บทบาทสถาบันครอบครัว การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

นอกจากนี้ กรมการพัฒนาชุมชน ยังได้กำหนดนโยบายแนวทางการพัฒนาสตรี ในช่วงแผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาคน ตามแผน พัฒนาเศรษฐกิจ แผนพัฒนาสตรีระยะยาว แผนแม่บทของกระทรวงมหาดไทย และวิสัยทัศน์ของกรมฯ ไว้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ -เพื่อมุ่งให้สตรีมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตามเกณฑ์ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง รวมทั้งมีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. เป้าหมาย -ให้มีการส่งเสริมและพัฒนาสตรีให้มีความรู้ ความสามารถ

3. ขั้นตอนการดำเนินงาน -กำหนดไว้ ดังนี้

3.1 การจัดตั้งและพัฒนาองค์กรสตรี -มุ่งให้สตรีมีโอกาสในกระบวนการคิด กาดตัดสินใจ โดยสนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรสตรีในทุกระดับ และให้การสนับสนุนฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้เป็น การพัฒนาองค์กรสตรีให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 การพัฒนาส่งเสริมอาชีพสตรี -เพื่อป้องกันการอพยพ ย้ายถิ่น และเป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพในท้องถิ่น ให้สตรีมีบทบาทในการประกอบอาชีพมากขึ้น โดยให้เงินทุนไปประกอบอาชีพ และให้องค์กรสตรีเป็นผู้บริหารเงินทุน

3.3 การส่งเสริมและพัฒนาครอบครัว -เพื่อสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ส่ง เสริม ความสัมพันธ์ ความรัก ความอบอุ่น ระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพื่อช่วยแก้ปัญหาของสังคม และช่วยให้คุณภาพชีวิตของคนในครอบครัวดีขึ้น

3.4 การส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม -มุ่งให้สตรีได้ตระหนัก ในคุณค่า และเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้ร่วมกันรับ ผิดชอบและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

3.5 การส่งเสริมสถานภาพสตรี - เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ ส่งเสริมให้สตรีเข้าไปมีบทบาทในทางการเมือง การปกครองระดับต่าง ๆ เพื่อจะได้มีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ และวางแผนร่วมกับบุรุษ

ดังนั้น จุดมุ่งหมายสุดท้ายของการพัฒนาสตรี คือ มุ่งให้สตรีทุกคนมีคุณภาพ มีศักยภาพ มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับของสังคม มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ มีจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ให้สอดคล้องกับแนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2541)

สำหรับแนวทางการพัฒนาสตรีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมการพัฒนาชุมชนได้กำหนดแนวทางไว้ ดังนี้

1. จุดมุ่ง - มุ่งให้สตรีได้ตระหนักในคุณค่า และเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. วิธีดำเนินการ - กำหนดไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 - องค์กรสตรีและสตรีในชุมชน ดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้ร่วมกันรับผิดชอบ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ขั้นตอนที่ 2 - องค์กรสตรี และสตรีในชุมชนร่วมกับกลุ่มองค์กรในท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยได้รับงบประมาณของทางราชการ ในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันพ่อ วันแม่ วันปลูกต้นไม้แห่งชาติ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 - การติดตาม/ประเมินผล/การรายงาน

จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า กรมการพัฒนาชุมชน ได้ดำเนินการส่งเสริมให้สตรีมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 โดยเริ่มจากสิ่งที่สตรีจะกระทำได้ เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว เพื่อเป็นตัวอย่างและเป็นการลดรายจ่ายให้แก่ครอบครัว ต่อมาได้เริ่มส่งเสริมให้สตรีเข้าไปมีบทบาทในระดับชุมชนของตนเอง กล่าวคือ เข้าไปในฐานะคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) และคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสด.) เพื่อเข้าไปมีสิทธิ มีส่วนในการเสนอข้อคิดเห็น ตลอดจนแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมที่กลุ่มสตรีหมู่บ้านและตำบล มีปัญหา และเป็นความต้องการ ต่อองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งจุดมุ่งหมายที่สำคัญของงาน คือ การพัฒนา คุณภาพชีวิตของสตรีและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น ดังนั้น ในบทบาทของคณะกรรมการพัฒนาสตรี (กพสด.) กับการส่งเสริมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีแง่มุมหลายด้านที่ควรแก่การศึกษา

1.5.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสถานภาพ บทบาท และองค์กร

ก. สถานภาพ

เมื่อบุคคลเกิดมา บุคคลนั้นจะเริ่มมีสถานภาพซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม ในแนวคิดนี้ ประพันธ์ สุทธานวล และ อุดม สำอางค์กุล (2525, หน้า 78-88) ได้กล่าวถึงความหมายของสถานภาพ

ไว้ว่า หมายถึง ตำแหน่งต่าง ๆ ของสมาชิกในสังคมเป็นสิ่งกำหนดความแตกต่างของบุคคลแต่ละคน โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สถานภาพโดยกำเนิด เป็นสถานภาพที่ติดตัวมา โดยสังคมเป็นผู้กำหนด หรือเป็นเรื่องของการที่บุคคลได้รับสถานภาพมาโดยเจือใจทางชีววิทยา แบ่งออกเป็น

- 1.1 สถานภาพทางวงศ์วานญาติ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า และอา ฯลฯ
- 1.2 สถานภาพทางเพศ เช่น เพศหญิง เพศชาย
- 1.3 สถานภาพทางอายุ เช่น เป็นผู้ใหญ่มาก เมื่ออายุ 20 ปี คนบรรลุนิติภาวะกับคนไม่บรรลุนิติภาวะ
- 1.4 สถานภาพทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ เช่น จีน แขก ไทย และเขมร
- 1.5 สถานภาพทางถิ่นกำเนิด เช่น ชาวเหนือ ชาวใต้ และชาวอีสาน
- 1.6 สถานภาพทางสังคม เช่น คนที่เกิดเป็นลูกเศรษฐี ก็ได้รับสถานภาพสูง คนที่เกิดจากครอบครัวของคนจนก็มีสถานภาพต่ำ

2. สถานภาพโดยผลการกระทำ เป็นสถานภาพที่ได้มาด้วยความสามารถ มีหลายลักษณะ เช่น

- 2.1 สถานภาพทางสมรส เช่น ชายได้สถานภาพเป็นสามี หญิงได้สถานภาพเป็นภรรยา
- 2.2 สถานภาพทางการเมือง เช่น วุฒิสมาชิก สมาชิกสภาแทนราษฎร สมาชิกพรรคการเมือง
- 2.3 สถานภาพทางการศึกษา เช่น เป็นบัณฑิต มหาบัณฑิต
- 2.4 สถานภาพทางอาชีพ (occupational status) เช่น ช่างฝีมือ กรรมกร ข้าราชการ

ในสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มคนใหญ่ ๆ หลายกลุ่ม ย่อมมีชีวิตความเป็นอยู่ มีการปะทะสังสรรค์ทางสังคม (social interaction) ของบุคคลซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องการปฏิสัมพันธ์ หรือปะทะสังสรรค์ทางตำแหน่ง หรือสถานภาพ (status interaction) เกือบทั้งสิ้น บุคคลจะมีหรือได้สถานภาพต่าง ๆ โดยสังคมเป็นผู้กำหนดให้ ตามลักษณะโครงสร้างทางสังคม บุคคลจะกำหนดสถานภาพตนเองไม่ได้ และแต่ละสังคมกำหนดสถานภาพทางสังคมไม่เหมือนกัน ดังนั้น บุคคลคนเดียวอาจมีหลายสถานภาพได้ เช่น เป็นพ่อ ขณะเดียวกันก็เป็นครูด้วย และสถานภาพบางอย่างเลื่อนสถานภาพต่อเนื่องได้ เช่น เป็นร้อยตรี ร้อยโท สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ หรือสถานภาพอาจเสียไปก็ได้ เช่น ตอนเกิดมีสถานภาพติดตัวมา พอโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่มีสถานภาพที่สร้างขึ้นเอง พอถึงวัยชราสถานภาพทางการกระทำค่อย ๆ หดไป เหลือแต่สถานภาพที่ติดตัวมาตามเดิม

จากแนวคิดเกี่ยวกับสถานภาพดังกล่าว จะเห็นว่าการที่บุคคลอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น จะมีสถานภาพแตกต่างกัน โดยสังคมจะเป็นผู้กำหนดสถานภาพ จึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีส่วนผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา

ภพส. ก็เช่นเดียวกัน ภพส. แต่ละคนจะมีสถานภาพแตกต่างกัน และประกอบไปด้วย สถานภาพหลายลักษณะ ซึ่งอาจเป็นปัจจัยที่ส่งผลในทางบวก หรือทางลบ กับพฤติกรรมที่แสดงออก ในสถานภาพต่างกัน อย่างไรก็ดี นอกจากแนวคิดในเรื่องสถานภาพแล้ว แนวคิดในเรื่อง บทบาท (role) ก็มีส่วนสัมพันธ์กับพฤติกรรมของบุคคลเช่นเดียวกัน ซึ่งมีนักวิชาการและนักวิจัยหลายคน ให้ทัศนะ เกี่ยวกับบทบาท เช่น สุพัตรา สุภาพ (2519, หน้า 29) กล่าวว่า บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาทคือ ต้องเลี้ยงลูก เป็นครู บทบาท คือ สั่งสอน อบรมนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ ปฟ้าณี วิถีวัฒนา (2523, หน้า 67) ซึ่งกล่าวไว้ว่า ทั้งสถานภาพ และบทบาท เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้เลย เสมือนหนึ่งว่า เป็นคนละด้านของเหรียญ ทั้งนี้ เพราะ เมื่อสถานภาพเป็นที่รวมแห่งสิทธิและหน้าที่แล้ว บทบาทก็เป็นลักษณะเคลื่อนไหว (dynamic) ของ สถานภาพ และในความหมายของราชบัณฑิตยสถาน (2532, หน้า 315) ได้ให้ความหมาย บทบาท ไว้ ว่า บทบาท คือ การทำหน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนด และคาดหวังให้บุคคลกระทำ นอกจากนี้ ประพันธ์ สุทธาวาส และ อุดม สำอางค์กุล (อ้างแล้ว) ยังได้กล่าวถึง บทบาท ว่าเป็นสิ่งที่ควบคู่กับ ตำแหน่ง และเปลี่ยนแปลงตนไปตามตำแหน่งที่ตนครองอยู่ โดยบุคคลยังแสดงบทบาทตามสิทธิและหน้าที่ ซึ่งแยกออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. บทบาทตามความคาดหวังของผู้อื่น
2. บทบาทตามลักษณะการรับรู้ของตน
3. บทบาทที่แสดงจริง ซึ่งอาจจะเป็นส่วนที่สังคมคาดหวัง หรือตนเองคาดหวัง หรือนอก

เหนือจากความคาดหวังของตนเองและสังคมก็ได้

ซึ่ง โสภา ชูพิกุลชัย (2522, หน้า 45) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง การแสดงออกหรือการทำหน้าที่ของบุคคลซึ่งสมาชิกอื่นของสังคมมุ่งหวังให้เขากระทำ ภายใต้ สถานการณ์ทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยต้องเอาฐานะและหน้าที่ทางสังคมของบุคคลเป็น มาตรฐาน ส่วน Deutsch, & Krause. (1965, อ้างใน ประพันธ์ สุทธาวาส และคณะ, 2525, หน้า 85) ได้อธิบายไว้ว่า บทบาท เป็นสิ่งที่เรารู้สึกได้ สังเกตเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งพิจารณาเป็น 3 ประเด็น ด้วยกัน คือ

1. Prescribed role -เป็นประเภทที่ถูกกำหนดขึ้น ซึ่งเกิดจากความคาดหวังของตนเองใน สถานการณ์ต่าง ๆ เช่น บทบาทของตนในขณะที่เป็นวิทยากร เป็นต้น
2. Subjective role -เป็นบทบาทที่ตนเองรับรู้จากตำแหน่งของตนในลักษณะที่มีการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น บทบาทของความเป็นพ่อ บทบาทของผู้นำ เป็นต้น
3. Enacted role -เป็นบทบาทที่นำพฤติกรรมภายนอกที่แน่นอนของบุคคล ตามกฎที่ตน ในสังคมได้สร้างขึ้น เช่น บทบาททางเพศ ผู้หญิงต้องทำอะไรในสถานภาพของแม่บ้าน เป็นต้น

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า บุคคลผู้มีสถานภาพต่างกัน จะสามารถแสดงพฤติกรรมในบทบาทได้ดี มากน้อยเพียงใด จึงขึ้นอยู่กับ

1. ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และความคาดหวังของสังคม
2. สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม
3. บุคลิกภาพและความจำเป็นของผู้แสดงบทบาท

หากการที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มาทำกิจกรรมร่วมกัน เรียกว่า เป็นกลุ่ม การแสดงออกของบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งมีสถานภาพและบทบาทที่ต่างกัน ในภาพรวมโดยนามของกลุ่ม สถาบัน หรือองค์กร โดยเฉพาะบทบาทที่เป็นสถาบันหรือองค์กร จะถูกกำหนดขึ้นโดยกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรืออื่น ๆ ที่จะทำให้บุคคลที่อยู่ในตำแหน่งนั้น แสดงพฤติกรรมออกมา ในแนวความคิดของ วรลักษณ์ มนัสเอื้อศิริ (2538, หน้า 29) กล่าวถึง กลุ่ม หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน โดยมีการแบ่งกลุ่มออกเป็น 2 ลักษณะ คือ กลุ่มที่เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ (Formal group) และกลุ่มที่เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ (Informal group) และในแนวความคิดของ Stoner (1980, p 221) กล่าวว่า องค์กร หมายถึง สถาบัน หรือหน่วยงาน หรือกลุ่มบุคคล ที่มีหน้าที่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามที่ถูกกำหนดไว้ แต่เมื่อพูดถึง การจัดการองค์กร (Organizing) จะหมายถึง กระบวนการที่บุคคล และกิจกรรมต่าง ๆ ถูกจัดแจง หรือถูกกำหนดเป็นหมวดหมู่ หรือหมายถึง การแบ่งงานเป็นกลุ่มงาน และการจัดให้บุคคล และกลุ่มงานที่ถูกจัดแจง มีความสัมพันธ์กันอย่างมีระบบ ทั้งนี้ เพื่อให้การทำงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ หรือในทัศนะของ Koonty (1982, p 182) กล่าวว่า องค์กรหรือองค์การ เป็นคำที่ใช้แทนคำในภาษาอังกฤษ คือ Organization ซึ่งหมายถึง กลุ่มคนที่มาทำงานร่วมกัน มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการรวมกัน แบ่งหน้าที่การทำงานกันอย่างชัดเจน มีการวางระบบ การใช้อำนาจ และความสัมพันธ์ติดต่อที่แน่นอน เพื่อทุกคนจะได้รับรู้บทบาทหน้าที่ของตน และปฏิบัติหน้าที่ของตนที่มาร่วมทำงานร่วมกัน

ดังนั้น องค์กรหรือองค์การ จึงหมายถึง การที่บุคคลจำนวนหนึ่งมารวมตัวกัน หรือถูกรวมตัวกัน เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้น โดยมีการจัดระเบียบ ข้อบังคับร่วมกัน การอยู่ร่วมกัน การปฏิบัติต่อกัน และมีการติดต่อสื่อสารอย่างมีระบบ โดย สุรินทร์ เลขาธนนท์ (2531) ได้สรุปองค์ประกอบขององค์การไว้

1. องค์กร ประกอบด้วย คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมกันปฏิบัติงานหรือแบ่งงานกันทำ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนด
2. คนเหล่านี้ต้องอาศัยเทคนิค วิทยาการ หรือเทคโนโลยี เพื่อการแก้ไขปัญหาหรือการตัดสินใจ
3. คนเหล่านั้นต้องการความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ในการแก้ไขปัญหา
4. คนในองค์กรไม่ได้อยู่ในที่ว่างเปล่า ต้องอยู่ในองค์กรที่มีโครงสร้าง
5. องค์กรจะอยู่ได้ก็เพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนด เป้าหมายจึงเป็นสาเหตุทำให้มนุษย์ต้องติดต่อสัมพันธ์กัน
6. องค์กรจะต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม องค์กรประกอบทั้งห้าประการข้างต้น

จะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะมีผลต่อการปฏิบัติงาน

ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์ (2537) ได้สรุปองค์ประกอบขององค์การไว้ ประกอบด้วย 4 P's ดังนี้

1. Purpose หมายถึง จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การ ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้ก่อตั้ง
2. People หมายถึง สมาชิกภายในองค์การ หรือจำนวนบุคคลที่เข้ามาร่วมดำเนินงานภายในองค์การ ในทัศนะนี้ คนเป็นเรื่องสำคัญ เพราะงานจะบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย หรือไม่อยู่ที่คนปฏิบัติ แต่เนื่องจากคนมีความต่างกันทั้งด้านพฤติกรรม (Behavior) ทักษะ (Skill) และความฉลาด (Talent) ซึ่งแม้จะมีความแตกต่างกันดังกล่าว ความสามารถของคน จะประกอบด้วย 4 H's คือ
 - Head มีสมองดี มีความคิดริเริ่ม และมีความคิดก้าวทันอยู่เสมอ
 - Heart มีความเต็มใจในการทำงาน มีใจรักงาน และทุ่มเทกำลังกายใจให้กับงาน
 - Hand มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ และความชำนาญที่ปฏิบัติงานได้ดี
 - Healths มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ ร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรคภัย
3. Process หมายถึง กรรมวิธี หรือระบบการทำงานที่องค์การกำหนดไว้ อย่างมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปตามขั้นตอน จนงานบรรลุผล

4. Place & Other Resources หมายถึง สถานที่ทำงาน และรวมถึงความสะดวกสบายและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานให้สำเร็จผลตามความมุ่งหมายขององค์การ

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้ศึกษาได้นำมากรอบแนวคิดในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานภาพ บทบาท ของสตรีในตำบล ซึ่งเข้าร่วมเป็นกรรมการพัฒนาสตรีตำบล โดยผู้ศึกษาถือว่า คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) ที่ผู้ศึกษา ได้ทำการศึกษานั้น เป็นองค์กร ซึ่งเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ เพราะเป็นการรวมตัวของบุคคล คือ สตรี เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ มีโครงสร้าง กฎ ระเบียบ ข้อบังคับขององค์กร โดยมีการกำหนดบทบาทหน้าที่จากทางราชการ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยคณะกรรมการพัฒนาสตรี พ.ศ. 2538 และมีคำสั่งแต่งตั้งจากนายอำเภอ หรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภออย่างเป็นทางการ ดังนั้น การดำเนินงานขององค์กรสตรีในระดับตำบล คือ คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) สิ่งที่จะเป็นปัจจัยที่สำคัญในการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ มากน้อยเพียงใด จึงขึ้นอยู่กับคนในองค์กร ซึ่งมีสถานภาพแตกต่างกัน ตลอดจนปัจจัยอื่น ๆ ที่น่าจะมีส่วนสัมพันธ์กับบทบาทของ กพสต. เช่น ความรู้ ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ และเป้าหมายขององค์กร ประสบการณ์ การเรียนรู้ การได้รับการสนับสนุน การปฏิบัติงาน จากเจ้าหน้าที่ องค์กรท้องถิ่น ประชาชน การได้รับข้อมูล ข่าวสาร ตลอดจนควรมีวัสดุ อุปกรณ์ในการอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานของ กพสต. ซึ่งจะส่งผลต่อการปฏิบัติงานของ กพสต. ได้ดีมากขึ้นเพียงใด

1.5.4 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงข้อจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติ และความสมดุลของระบบนิเวศ เพื่อความอยู่รอดของสิ่งมีชีวิต

ชีวิตทุกชีวิต ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย ศิริพร ขอบชื่น (2532, หน้า 14) ได้ให้ความหมายการอนุรักษ์ หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม และใช้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการป้องกันรักษาให้เกิดประโยชน์แก่คนทั้งในปัจจุบันและอนาคต ส่วน อุแก้ว ประกอบไวทยกิจ ปีเวอร์ (2539, หน้า 207) ได้ให้คำจำกัดความ การอนุรักษ์ว่า หมายถึง การรักษาสินที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา ทั้งทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ไว้มิให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การสูญเสีย และการทำลาย เกิดขึ้น

ดังนั้น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงหมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยความชาญฉลาด และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติให้มากที่สุด และมีระยะเวลาการใช้งานยาวนานที่สุด

จากการที่ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมลง และเกิดภาวะมลพิษ ศุภวิทย์ เปี่ยมพงศ์สานต์ (2527, หน้า 15) ได้สรุปสาเหตุสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมไว้ 3 ประการ คือ

1. การเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็ว
2. ลักษณะการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ตลอดจนรูปแบบที่ไม่เหมาะสมในการใช้เทคโนโลยีในการผลิต
3. ความยากง่ายในการประกอบกิจการ เช่น การลักลอบปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ และไม่ยอมลงทุนในการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการกำจัดของเสีย

นอกจากนี้ Gibbs & Peter (1986, p.98) ได้อธิบายถึงสาเหตุและปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ว่า การที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงมีสาเหตุมาจาก

1. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยไม่ระมัดระวัง
2. นโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของรัฐ ขาดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยประชาชน
3. ผลกระทบของการพัฒนา ทำให้มีการอพยพย้ายถิ่นเข้าไปอยู่ในเขตต้นน้ำลำธาร และยังคงกล่าวเพิ่มเติม ถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาระบบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่า จำเป็นต้องอาศัยมาตรการหลายประการ รวมทั้งการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การตัดสินใจ การใช้ทรัพยากร การใช้ข่าวสาร และการจัดการแก้ไขความขัดแย้ง

ในการแก้ไขปัญหาระบบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีผู้ให้ทัศนะไว้หลายแนวทาง เช่น Easter (1986, p. 109-110) กล่าวถึง แนวทางในการแก้ไขปัญหาวินิจฉัยว่า จำเป็นให้เครื่องมือและมาตรการ ดังนี้

1. การใช้มาตรการทางกฎหมาย เช่น การจำกัดเขตการใช้พื้นที่ การออกกฎหมายควบคุมหรืออนุญาตในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. การใช้แรงจูงใจ ในรูปเงินรางวัล การเก็บภาษี การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีการปรับเมื่อมีการฝ่าฝืน

3. การให้ความรู้ ข้อมูลด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. การลงทุนโดยตรงในการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรม

Ruddle & Roudinelli (1987, p 77-78) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรไว้ดังนี้

1. การเพิ่มความตระหนัก ในความสัมพันธ์อันซับซ้อน ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติกับ เศรษฐกิจและสังคม
2. การปรับปรุงขบวนการบริหาร สถาบัน และออกกฎหมาย เพื่อป้องกันสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ
3. ปรับปรุงและขยายระบบข้อมูล การวิจัย การวางแผน การกำหนดนโยบาย และวิธีการประยุกต์แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. การพัฒนาระบบการศึกษาอบรม ให้แก่สถาบันต่าง ๆ ทั้งเอกชน และรัฐ ในการวิเคราะห์ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในประเทศไทย คณะอนุกรรมการเพื่อจัดทำคู่มือการจัดการจัดทำแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัด (2538, หน้า 13) ยังได้กำหนดแนวความคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไว้ 4 ประการ คือ

1. การสงวน (Preservation) หมายถึง แนวความคิดในการธำรงไว้ซึ่งความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ โดยปล่อยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มีความเจริญเติบโต และมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ตามธรรมชาติทุกประการ โดยมนุษย์ไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวแต่อย่างใด ๆ
2. การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง แนวความคิดในการดูแลป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ให้ถูกทำลายหรือเสื่อมสภาพลง
3. การพัฒนา (Development) หมายถึง แนวคิดในการปรับปรุงบูรณะฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพที่ดีขึ้น
4. การใช้ประโยชน์ (Utilization) หมายถึง แนวคิดในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างถูกต้องเหมาะสมตามหลักวิชาการ

สำหรับนโยบายเพื่อการส่งเสริมการศึกษา และประชาสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อม นั้น สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม (2526, หน้า 98) ได้กำหนดนโยบายเพื่อการส่งเสริม การศึกษา และการประชาสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อมไว้ ดังนี้

นโยบายที่ 1 ส่งเสริมการให้การศึกษา และความรู้ ความเข้าใจ เรื่องความสำคัญของสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนโดยทั่วไป

นโยบายที่ 2 ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษา เรื่องสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา ตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถม มัธยม และอุดมศึกษา รวมทั้งการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้วย

นโยบายที่ 3 ส่งเสริมให้มีการศึกษา และมีการฝึกอบรม เรื่องสิ่งแวดล้อมในขบวนการศึกษานอกโรงเรียน ในโครงการฝึกอาชีพ ในชมรม สมาคม และชุมชนต่าง ๆ

นโยบายที่ 4 สนับสนุนและเสนอแนะ ให้มีการศึกษา วิจัย และพิจารณาผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโครงการ อุตสาหกรรม หรือโครงการอื่น ๆ ทั้งในเขตเมืองและชนบท

นโยบายที่ 5 เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ เรื่องภัยอันตรายจากมลพิษ ทางสภาพสิ่งแวดล้อม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม ตลอดจนวิธีการแก้ไขและการประสานงานเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

นโยบายที่ 6 ส่งเสริมให้มีการดำเนินการทางด้านสื่อมวลชน เพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์งานสิ่งแวดล้อมให้กว้างขวางและมีประสิทธิภาพ

นโยบายที่ 7 ส่งเสริมและร่วมมือกับภาคเอกชน และองค์กรของรัฐในการรณรงค์เพื่อป้องกันและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

แนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงต้องครอบคลุมปัญหาใหญ่ คือ ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม และถูกทำลาย ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ และปัญหาดังกล่าวมีความสำคัญ และทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งตัวการปัญหาสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหา คือ มนุษย์ ดังนั้น ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงต้องเริ่มต้นที่การจัดการมนุษย์ ให้มีความสำนึกและความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมก่อนนั่นเอง

1.5.5 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทชาย / หญิง

ในการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบปัญหาระหว่างช่องว่าง คนรวยกับคนจน ปัญหาเรื่องการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน ระหว่างภาคเมืองกับภาคชนบท ผู้หญิงเป็นกลุ่มแรกที่ได้รับผลกระทบ และอยู่ในกลุ่มด้อยโอกาสของสังคมมากที่สุด การพัฒนาประเทศจึงต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาสตรี โดยเพิ่มศักยภาพให้แก่สตรี เพื่อให้สตรีมีบทบาทและสถานภาพโดยรวมดีขึ้น แต่ด้วยปัจจัยทางสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ได้จำกัดบทบาทของสตรี ในการกระทำได้อย่าง และกระทำไม่ได้ในบางอย่าง ความไม่เสมอภาค/ความเท่าเทียมกัน ในบทบาท ผู้หญิงและผู้ชาย จึงเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศ แม้ว่าโดยทั่วไปบทบาทผู้ชาย และผู้หญิง จะแตกต่างกันอยู่แล้ว แต่ก็มีนักวิจัยและนักวิชาการหลายคนได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความแตกต่าง/ความเหมือน ของผู้หญิงและผู้ชายไว้ เช่น นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2537, หน้า 4-5) ได้ให้ความเห็นว่า โครงสร้างสังคมไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ได้แบ่งหน้าที่ให้ผู้หญิงและผู้ชายเอาไว้แน่นอน ผู้หญิงมีหน้าที่ทางเศรษฐกิจ โดยต้องรับผิดชอบด้านชีวิต ความเป็นอยู่ และความอยู่รอดของตนเอง และครอบครัว ส่วนผู้ชายนั้น มีหน้าที่แสวงหาเกียรติยศ ชื่อเสียง ของวงศ์ตระกูล ซึ่งได้จากมิติด้าน ศาสนา วัฒนธรรม และการเมือง โดยในสังคมไทยได้จัดลำดับคุณค่าของมิติต่าง ๆ เอาไว้ด้วยว่า

บทบาทการแสวงหาชื่อเสียงเกียรติยศนั้น มีคุณค่ามากกว่าบทบาทการหาเลี้ยงครอบครัว ดังนั้น สถานภาพของหญิงจึงต่ำกว่าชาย นอกจากนี้ เราจะเห็นว่าผู้ชายและผู้หญิง จะมีพฤติกรรมและการแสดงออกที่แตกต่างกัน เพราะมีความแตกต่างกันในด้านร่างกาย ชายแข็งแรงกว่าหญิง แต่ยังมีความแตกต่างกันในด้านบุคลิกภาพ สติปัญญา ความสามารถ ซึ่ง Scanzoni (1981, p. 9) กล่าวว่า การที่เราคาดหวังว่าบุคคลจะมีพฤติกรรมเช่นไร โดยพิจารณาว่า บุคคลนั้นเป็นเพศหญิงหรือชาย มักมีความเชื่อมโยงกับบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับสถานภาพทางสังคม ซึ่งก็คือบทบาทนั่นเอง ในบทบาทของผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม กาญจนา แก้วเทพ (2535, หน้า 237-251) ได้กล่าวถึง บทบาทผู้หญิงมีบทบาทสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

ประการแรก -เป็นผู้หาอาหารเพื่อเอาชีวิตรอดของตนเองและครอบครัว นอกเหนือไปจากการทำไร่ ทำนา ยังต้องเข้าป่าหาอาหาร จับสัตว์ ปลูกผัก เก็บและรักษาอาหาร เป็นต้น

ประการที่สอง -เป็นผู้มีบทบาทในการทำงานบ้าน นับตั้งแต่ การหาน้ำสะอาดทั้งกินและใช้ การหาแหล่งพลังงานและเชื้อเพลิง ดูแลทุกคนในบ้าน เป็นต้น

ประการสุดท้าย -เป็นผู้หารายได้เสริมเมื่อครอบครัวเกิดความต้องการ

จึงกล่าวได้ว่า "ผู้หญิง" เป็น "ผู้จัดการ" ตัวจริงของธรรมชาติ (Manager of Nature) เพราะเป็นผู้ใช้ที่ดิน ใช้แหล่งน้ำ หาพลังงานมาใช้ในบ้าน ฯลฯ ผู้หญิงจึงสะสมองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการใช้ธรรมชาติอย่างยั่งยืน ยาวนาน พร้อมกับเป็นผลึกแห่งทัศนคติที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และยังให้ข้อเสนอแนะอีกว่า การพัฒนาแบบยั่งยืน ยาวนาน นั้นต้องมีผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในปัจจุบันผู้หญิงมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งองค์กรสตรี เพื่อดำเนินกิจกรรมทั้งในส่วนที่เป็นประโยชน์แก่ตัวผู้หญิงเองและสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องอาศัยการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกช่วยเสริมด้วย

จึงเห็นได้ว่า แม้ว่าผู้หญิงจะมีบทบาทสำคัญในการอยู่รอดของครอบครัว แต่ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ผู้หญิงก็ยังถูกจำกัดบทบาท การตัดสินใจโดยเพศชาย มาอะ ชิตตะสังคะ (2522, หน้า 15) ก็ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบการเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทของสตรีไทย และฟิลิปปินส์ พบว่า สตรีทั้งไทยและฟิลิปปินส์จะเปลี่ยนไปทำกิจกรรมนอกบ้านได้ ก็ต่อเมื่อสามียินยอม และเห็นประโยชน์ต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม และสตรีชนบทไทย และฟิลิปปินส์ มีส่วนร่วมในการกำหนดโครงการปรับปรุงชุมชน หรือโครงการ แก้ปัญหาชุมชนน้อยมาก การพัฒนาชุมชนด้านการเพิ่มรายได้ ยังไม่สามารถสร้างให้ผู้หญิงมีความสามารถ ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ในฐานะผู้วางแผนได้

แต่ในทัศนะของ ศุภวิทย์ เปี่ยมพงศ์สานต์ (2531, หน้า 55) กล่าวถึง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรเป็นบทบาทของทั้งผู้ชายและผู้หญิง แต่ได้ตั้งเป้าหมายของบทบาทสตรีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยต้องให้ความรู้ สร้างทัศนคติ ให้สตรีในภาคการเกษตรให้ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม กระตุ้นให้ตระหนักถึงอันตรายของการปนเปื้อนของสารเคมี ส่งเสริมให้

ส่งสอนลูกหลานให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นดิน น้ำ ป่าไม้ อย่างประหยัด และให้สตรีมีบทบาทในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม เช่น การปลูกป่า การปลูกต้นไม้เพื่อการอนุรักษ์ เป็นต้น

ดังนั้น ที่ผ่านมา ประเทศไทยจึงมีความพยายามในการพัฒนาสตรี โดยเฉพาะในประเด็นสิทธิสตรี เช่น การที่ประเทศไทยได้ร่วมลงนามในอนุสัญญาสหประชาชาติ ว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ปี พ.ศ. 2528 หรือการที่รัฐบาลไทยเห็นชอบและประกาศใช้ปฏิญญาสตรีไทย เมื่อ พ.ศ. 2535 (บุญส่ง เวศยาสิรินทร์, 2539 หน้า 1) โดยในทางปฏิบัติ รัฐได้สนับสนุนให้มีการจัดตั้งหน่วยงาน สถาบัน เพื่อการพัฒนาสตรีขึ้น ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้การพัฒนาสตรีบรรลุเป้าหมาย สตรีสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรมการพัฒนาชุมชน ได้มีการจัดตั้งและพัฒนาองค์กรสตรี ให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งให้สตรีได้ตระหนักในคุณค่าและเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้ร่วมกันรับผิดชอบ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

1.5.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเอกสารงานวิจัย ที่เกี่ยวกับบทบาทคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) กับการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาโดยตรง แต่มีผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผู้ศึกษาได้นำผลการศึกษามาเป็นประโยชน์ในการศึกษา และกำหนดกรอบแนวความคิดในประเด็นต่าง ๆ เช่น นาถเจดีย์ ยังนันทวัฒนา (2530) ได้ศึกษา เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของ กพสต. พบว่า กพสต. ที่ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ จะทำให้มีความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของ กพสต. การได้รับการสนับสนุนจากผู้นำท้องถิ่น การได้รับข่าวสารจากภายนอก ประกอบกับการคาดหวังผลประโยชน์จากการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ จะทำให้ กพสต. ปฏิบัติหน้าที่ได้ดี และปัญหาที่พบคือ กพสต. ส่วนใหญ่ยังไม่มีโอกาสเข้าร่วมประชุมสภาตำบล เจ้าหน้าที่ให้การสนับสนุนไม่มากเท่าที่ควร และการดำเนินงานขององค์กรสตรี ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายในหน่วยราชการอื่น ๆ และงานวิจัยของ วนิตา ลิ่มจิตสมบุรณ์ (2536) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน กรณีศึกษาหมู่บ้านสามทอง และหมู่บ้านตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ปรากฏผลทำนองเดียวกันว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของ กม.สูงสุด คือ การได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และรองลงมา คือ การได้รับความร่วมมือจากประชาชน ความรู้เกี่ยวกับหน้าที่ของ กม. ลักษณะผู้นำของ กม. และความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่ของ กม. นอกจากนี้ วรลักษณ์ มนัสเอื้อศิริ (2538) ได้ศึกษาและพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของ กพสต. นั้น ปัจจัยส่วนบุคคล คือ ลักษณะอาชีพฐานะทางเศรษฐกิจ ความคาดหวังผลประโยชน์ ส่วนตัวก็มีผลในการปฏิบัติงานในหน้าที่ของ กพสต.ด้วยเช่นเดียวกัน ในการศึกษานี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของกองพัฒนาสตรี เด็ก และเยาวชน (2539) ซึ่ง

ศึกษาเรื่องเดียวกันและพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของ กพสต. มี 5 ปัจจัย ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน โดยมี 3 ปัจจัย ที่มีอิทธิพลในเชิงบวก คือ ความรู้ ความเข้าใจ ในหน้าที่ของ กพสต. อายุของ กพสต. และลักษณะผู้นำของ กพสต. ส่วนอีก 2 ปัจจัย มีอิทธิพลในเชิงลบต่อการปฏิบัติงาน คือ การประสานงานภายในองค์กร และการได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ สุภัตญา สิงห์ชม (2538) ยังได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์กรสตรี ในการพัฒนาชนบท โดยศึกษาเฉพาะกระบวนการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) พบว่า กพสม. ที่มีรายได้สูง และเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรม มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้นำท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ตลอดจนได้รับการอบรมมาครั้ง ทำให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทมาก และจากงานวิจัยของ ประภาส ศิลปรัศมี (2531) ได้ศึกษา เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน พบว่า ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนที่มีความรู้ ความเข้าใจงานพัฒนาชุมชน และบทบาทหน้าที่ของตนมาก จะปฏิบัติงานตามบทบาทของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน ได้ดีกว่าผู้มีความรู้ ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชน และบทบาทหน้าที่ของตนน้อย

นอกจากนี้ ยังมีผลการวิจัยที่เป็นประโยชน์ในการกำหนดตัวแปร ที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ดังนี้ ไสภณ เดชนา (2525, หน้า 40) ได้ศึกษาทัศนคติของนักศึกษาวิทยาลัยครู ที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า นักศึกษาที่มีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ ระดับการศึกษามีส่วนที่ทำให้ทัศนคติต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ ของนักศึกษาวิทยาลัยครูแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และบริพันธ์ ไชยวงศ์แก้ว (2527) ได้ศึกษา เรื่องพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน พบว่า พัฒนาการสวนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และมีพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทั้งที่เป็นพฤติกรรมที่คาดหวัง และพฤติกรรมตามบทบาทหน้าที่ของพัฒนากรที่พึงประสงค์ โดยมีปัจจัยทางด้านประชากร สังคม สภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน ที่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของพัฒนากร ได้แก่ ปัจจัยทางด้านระดับของการศึกษาของพัฒนากร ระยะเวลาการปฏิบัติงาน การได้รับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทั้งจากการเรียนรู้ในสถานศึกษา และจากแหล่งอื่น ๆ

จากการศึกษาที่กล่าวแล้วทั้งหมด จะเห็นได้ว่า บทบาทของคณะกรรมการพัฒนาสตรี (กพสม.) ซึ่งเป็นกลุ่มประชาชนสตรี ที่ได้รับการจัดตั้งหรือสนับสนุนอย่างเป็นทางการจากราชการ จะสามารถดำเนินการส่งเสริม และมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้ศึกษาจึงสนใจบทบาทของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) ในบทบาท

1. การทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ประชาชน
2. การชี้แนะ / แนะนำประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ เพราะผู้ศึกษาเห็นบทบาทดังกล่าว เป็นบทบาทที่สำคัญ และส่งผลถึงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า การศึกษาบทบาทของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล จำเป็นต้องมีการพิจารณาปัจจัย

หลาย ๆ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานในบทบาทของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล ควบคู่ไปด้วย ในกรณีนี้ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดปัจจัย หรือองค์ประกอบใหญ่ ๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อบทบาทในการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) คือ

1. องค์ประกอบด้านสถานภาพ (status) บทบาท (role) และองค์กร(organization) ซึ่งเกิดขึ้นในรูปของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) เช่น อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส อาชีพ จำนวนสมาชิก / บุตรในครอบครัว รายได้

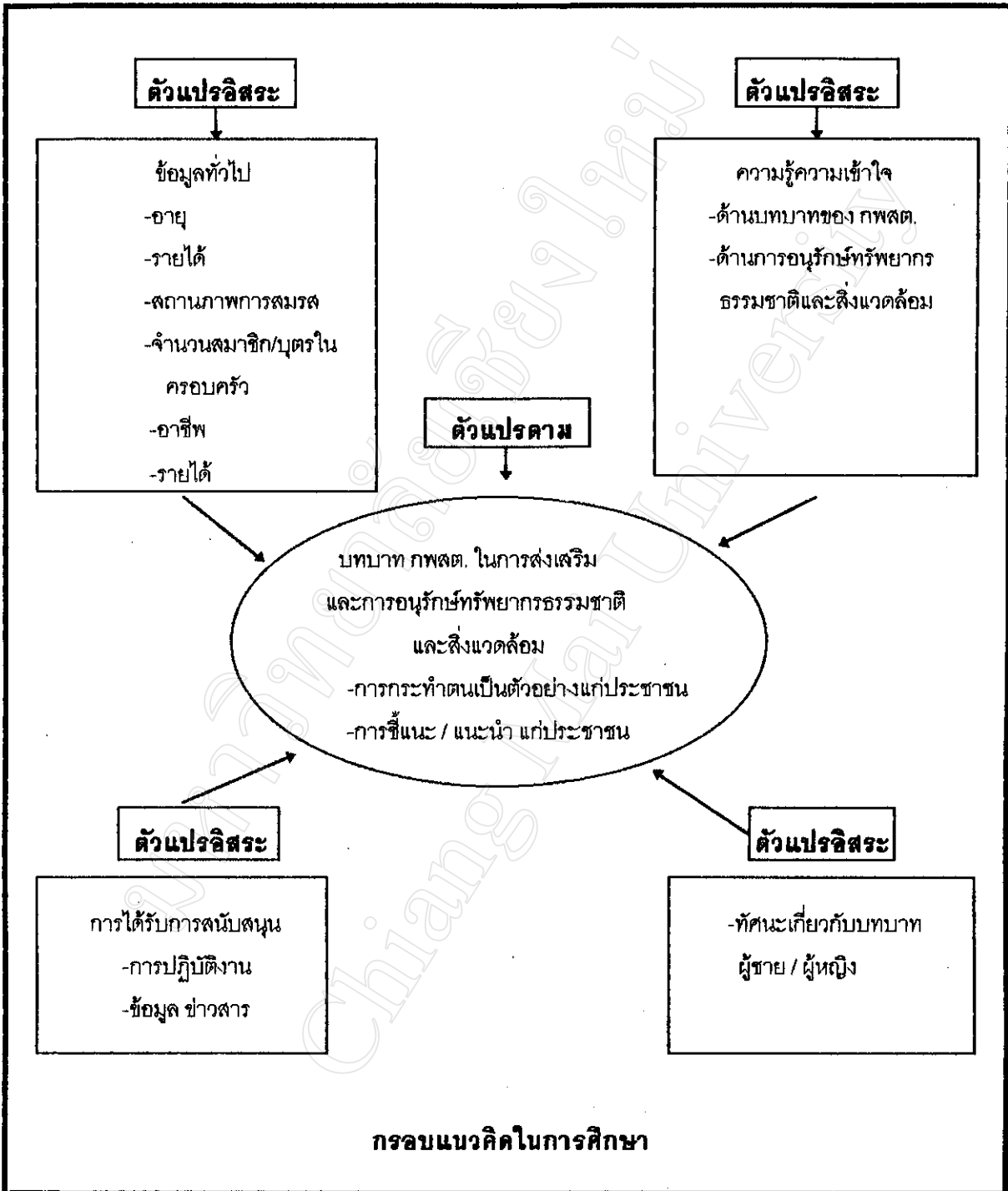
2. องค์ประกอบที่เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ ในบทบาทของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) และความรู้ ความเข้าใจด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการได้รับการสนับสนุนจากภายนอก เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรท้องถิ่น และจากประชาชน

4. แนวความคิดทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทชาย / หญิง

จึงกำหนดกรอบแนวความคิดในการศึกษา ในเรื่อง บทบาทของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) กับการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไว้ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

1.5.6 นิยามศัพท์

คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่เป็นคณะทำงานบริหาร และพัฒนาสตรี เด็ก และเยาวชน ของอำเภอห้างฉัตร ซึ่งประกอบด้วย 7 ตำบล ดังนี้ ห้างฉัตร ปงยางคก เมืองยาว หนองหล่ม เวียงตาล แม่สลิ้น และวอแก้ว

บทบาท หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล ในการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยวิธีการกระทำตนให้เป็นตัวอย่าง และชี้แนะ/แนะนำแก่ประชาชน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง น้ำ ป่าไม้ และการจัดการสภาพแวดล้อมชุมชน